

specyfiką danego województwa (np. zatrudnienie czy produkcja pewnych artykułów).

Całość uzupełniają przejrzyste i starannie opracowane wykresy, nie zamieszczono jednak najważniejszej ilustracji, mianowicie mapki Ziem Zachodnich.

Opracowanie T. Derlatki i J. Lubojańskiego, przeznaczone dla szerokiego kręgu czytelników, wydane zostało przez Zachodnią Agencję Prasową. Przeznaczenie jej uwarunkowało układ treści, dobór materiałów i sposób ich ujęcia.

Po ogólnym omówieniu zagadnień geograficzno-administracyjnych i najważniejszych wydarzeń z historii Ziem Zachodnich autorzy szczegółowiej przedstawili sytuację ludności polskiej i rolę gospodarczą tych obszarów w organizmie Rzeszy Niemieckiej. Następny rozdział omawia podstawę prawnomiędzynarodową granicy na Odrze i Nysie, a w dalszych naświetlono rzeczowo problem ewakuacji i przesiedleń ludności niemieckiej oraz zasiedlanie tego obszaru przez ludność polską. Autorzy cytują wypowiedzi i opinie zachodnich ekspertów dotyczące ewakuacji ludności niemieckiej całkowicie sprzeczne z tendencyjnymi enuncjacjami głoszonymi w Niemieckiej Republice Federalnej.

Następnie przedstawiono osiągnięcia władzy ludowej w odbudowie i rozwoju przemysłu, rolnictwa, gospodarki morskiej oraz oświaty i kultury. Pewnego rodzaju syntezą tej części jest rozdział pt. *Integracja* mówiący o roli gospodarczej Ziem Zachodnich i ich pełnym scaleniu z resztą kraju. Powiązania kooperacyjne między wielkimi zakładami i gałęziami przemysłu „starych” i „nowych” ziem świadczą o integracji całej gospodarki polskiej. O znaczeniu tych obszarów dla Polski i Niemiec świadczą wymownie choćby takie cyfry: Rzeszy Niemieckiej dostarczały one 6% produkcji przemysłowej i zamieszkałe były przez 13% jej ludności, obecnie dają prawie 30% wartości produkcji przemysłowej, a zamieszkuje je ponad 26% ludności Polski. W minionym dwudziestolecu dokonała się społeczna integracja różnych grup osadników, a 42% ludności urodziło się już na tych ziemiach.

Rozdział przedostatni zawiera krótkie charakterystyki siedmiu województw zachodnich i północnych.

Bardzo trafnym akcentem, kończącym część opisową omawianej publikacji, jest rozdział zatytułowany *W oczach zagranicy*. Autorzy przytaczają w nim opinie dziennikarzy zachodnich oraz stanowiska niektórych rządów zachodnich w sprawie granicy na Odrze i Nysie oraz zagospodarowania Ziem Zachodnich. Prezentują również obiektywne opinie niektórych dziennikarzy zachodnioniemieckich w tej sprawie. Całość zamyka część statystyczna, zawierająca 32 tablice. Omówiona publikacja w dużej mierze zaspokoi zapotrzebowanie społeczne na popularne wydawnictwa dotyczące Ziem Zachodnich, których 20 rocznicę powrotu do Macierzy obchodziliśmy w minionym roku.

Marek Magdziarek

NORBERT KOŁOMEJCZYK: *Ziemie Zachodnie w działalności Polskiej Partii Robotniczej*. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1966, 285 ss.

Książka N. Kołomejczyka powstała w ramach prac Zakładu Historii Partii przy KC PZPR. Zamierzeniem autora było przedstawienie całokształtu polityki PPR w sprawie Ziem Zachodnich w okresie II wojny światowej oraz jej działalności na odzyskanych terenach w latach 1945–1948. Dotychczasowa literatura na temat działalności PPR na Ziemiach Zachodnich po 1945 r. jest stosunkowo

arty- uboga. Opublikowane prace przedstawiają na ogół zagadnienia szczegółowe, np. polityki rolnej czy osadniczej, i to w odniesieniu do pewnych tylko regionów, nie wykraczając przy tym najczęściej poza 1946 r. Syntetyczne ujęcie Kołomejczyka jest zatem — na tle dotychczasowego stanu badań — istotnym poszerzeniem wiedzy z zakresu historii PPR.

Praca opiera się na bogatych materiałach źródłowych: dokumentach archiwalnych władz państwowych, partii politycznych (głównie PZPR) oraz na artykułach opublikowanych w czasopiśmie naukowych polskich i zagranicznych.

Książka składa się z czterech rozdziałów. W rozdziale pierwszym pt. *Dwie koncepcje* autor przedstawia rozwój programu politycznego PPR w czasie II wojny światowej odnośnie do polskiej granicy zachodniej. Zagadnienie powojennego terytorium państwa polskiego w powiązaniu z zasadniczymi przeobrażeniami społeczno-ustrojowymi leżało u podstaw działalności PPR w okresie okupacji. Program partii w stosunku do Ziem Zachodnich opierał się na realistycznej ocenie polityki wschodniej polskich klas posiadających oraz bieżącej sytuacji międzynarodowej. Omawiając propagandę komunistów polskich w ZSRR na rzecz odzyskania Ziem Zachodnich, autor wiąże treść tej akcji z postulatami, jakie wysuwała w tej sprawie na terenie kraju Partia Robotnicza, a później — Krajowa Rada Narodowa.

Propagandę i akcje polityczne na rzecz osiągnięcia granicy na Odrze i Nysie konfrontuje Kołomejczyk z postawą emigracji londyńskiej wobec granic Polski. Omawia kolejne etapy poczynić, głównie dyplomatycznych, rządu emigracyjnego i Delegatury Krajowej opartych na daleko idących roszczeniach odnośnie do granicy wschodniej, roszczeniach uzależnionych — jak to dobitnie wykazuje autor — od zmiennych układów sytuacji politycznej i militarnej w czasie II wojny światowej. Kołomejczyk naświetla także szereg koncepcji rządu londyńskiego sprzecznych z interesami narodu lub zupełnie nierealnych w konkretnej sytuacji międzynarodowej.

W dalszej części autor omawia oddziaływanie koncepcji terytorialnych, wschodniej i zachodniej, na społeczeństwo polskie. Stanowisko PPR w sprawie granic zachodnich Polski — zdaniem Kołomejczyka — wpływało radykalnie na jednostronne się demokratycznych i patriotycznych sił narodu, utrzymywało w świadomości politycznej społeczeństwa idee sojuszu i przyjaźni z ZSRR.

Rozdział drugi pt. *Pierwsze kroki* charakteryzuje zasadnicze kierunki działalności PPR w tworzeniu zrębów życia na Ziemiach Zachodnich. W pierwszym okresie realizacji trudnych i ważkich zamierzeń PPR chodziło przede wszystkim o scalenie Ziem Odzyskanych z życiem całego kraju. Zagadnienia te wiąże autor z polityką międzynarodową oraz działalnością reakcji wewnątrz kraju, utrudniającą realizację programu osadnictwa i przemian społeczno-gospodarczych na tych terenach. Obszernie analizuje, opierając się na bogatych materiałach dokumentalnych, różnorodne formy działalności propagandowej i organizacyjnej KC PPR oraz niektórych działaczy partyjnych w zasiedlaniu i tworzeniu administracji Ziem Zachodnich.

Rozdział trzeci pt. *W obliczu nowych zadań* dotyczy lat 1946—1948, kiedy to zrozumiała żywiołowość poprzedniego okresu zastąpiły bardziej planowe poczynania. Działalność społeczna i gospodarcza PPR na Ziemiach Zachodnich była częścią składową ówczesnego frontu walki politycznej w Polsce. W wyjątkowo trudnych warunkach, wobec kontrakcji PSL, przeprowadzono tzw. akcję weryfikacyjną, która miała niezwykle doniosłe znaczenie dla stabilizacji demograficznej na tych terenach.

Przedstawiając politykę rolną PPR, Kołomejczyk sprowadza ją do dwóch zasadniczych problemów: modelu ustroju rolnego Ziem Zachodnich oraz sposobu rozwiązania sprawy nadawania osadnikom tytułów własności ziemi. Problemy te

były ściśle związane z szerszym programem, zmierzającym m.in. do unicestwienia szkodliwej polityki PSL, nawiązującej do prawicowego nurtu polskiego ruchu ludowego. Wobec popierania przez niektóre kręgi, zwłaszcza chłopskie, hasła i postulatów PSL droga realizacji programu rolnego PPR była szczególnie trudna.

Obszernie omawia Kołomejczyk dwa etapy odbudowy gospodarczej: lata 1945—1946 oraz okres trzyletniego planu odbudowy gospodarczej. W tej części rozdziału rozwiązanie zagadnień gospodarczych Ziem Zachodnich przedstawia on jako podstawowy cel polityki PPR, realizowany w połączeniu z urzeczywistnianiem zamierzeń osadniczych, społeczno-politycznych i in.

Autor uwydatnia w działalności PPR dynamizm organizacyjny oraz zdolność pobudzania inicjatyw oddolnych na trudnym odcinku działalności gospodarczej. Wymownym efektem tych wysiłków było w ciągu ponad trzech lat zaludnienie Ziem Zachodnich, wyrażone w liczbie 5,5 mln ludności oraz ich zespolenie z organizmem gospodarki narodowej.

Ostatni rozdział pt. *O polityczną integrację Ziem Zachodnich i Północnych* zawiera obszernie materiały dotyczące działalności kilku polskich partii politycznych w okresie 1945—1948. Zasadnicza problematyka tej części pracy sprowadza się do przedstawienia węzłowych zagadnień walki politycznej na Ziemach Zachodnich, toczącej się wokół określenia perspektyw rozwojowych kraju. Na tej płaszczyźnie starły się tutaj, jak i w całym kraju, siły demokratyczne skupione i kierowane przez PPR oraz ugrupowania reakcyjne skupione wokół PSL.

Omówienie wydarzeń w ramach wymienionej powyżej problematyki wiąże się z wnikliwą analizą sytuacji demograficznej Ziem Zachodnich. Autor przedstawia odrębne, specyficzne tendencje życia na tych terenach poprzez ukazanie zróżnicowanych stanowisk i poglądów politycznych poszczególnych grup społeczeństwa Ziem Odzyskanych.

W tym rozdziale autor skupił swoją uwagę głównie na działalności PPR oraz PSL na Ziemach Zachodnich. Obszernie zarysował zakres wpływów społecznych PSL, rozwój poglądów i koncepcji społeczno-politycznych tej partii.

Scieranie się założeń PPR i bloku demokratycznego z PSL oraz jej sojusznikami analizuje autor głównie na przykładzie przebiegu kampanii politycznej w czasie referendum czerwcowego 1946 r. i w okresie przygotowań wyborów do sejmiku w styczniu 1947 r. Na płaszczyźnie walki z antyustrojowymi i wręcz antypaństwowymi poczynaniami PSL nastąpiło zbliżenie stanowisk PPR i PPS. Korzystne zmiany w sytuacji bytowej ludności Ziem Zachodnich oraz zdecydowana postawa tych partii w sprawie granicy na Odrze i Nysie spowodowały wzrost ich wpływów w społeczeństwie. Autor uwydatnia współdziałanie PPR i PPS w kampaniach politycznych i gospodarczych, poświęca także sporo uwagi aktywizacji mas pracujących w okresie poprzedzającym Kongres Zjednoczeniowy PPR i PPS. Cezurę końcową publikacji stanowi data powstania Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej — 15 grudnia 1948 r.

Miroslaw A. Sychalski

ZDZISŁAW HIEROWSKI: *Literatura czeska i słowacka w Polsce Ludowej (1945—1964)*. Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1966, 146 ss.

W Polsce zapotrzebowanie na tego rodzaju opracowania jest znaczne, ponieważ zarówno strona czechosłowacka, jak i polska nie posiadają pełnego obrazu kultury i piśmiennictwa obu państw oraz ujęcia kwestii przyjęcia literatury jednego kraju przez czytelników drugiego. Ten paradoksalny, zdawać by się mogło.